

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 36 (1187) 3 ВЕРАСНЯ 2014 г.

8 верасня - 500 гадоў Аршанскай бітвы

На полі Аршанскай бітвы

На полі Аршанскай бітвы з'явіліся барэльефы з партрэтамі палкаводцаў

рэжскага, Юрыя Радзівіла, Івана Сапегі.

Яшчо на трох камянях выбіты даты (1514, 500 гадоў Аршанскай перамозе) і словаў з песні "Пра бітву пад Оршай".

Гэта было зроблены напярэдадні 500-гадовага юбілею вялікай перамогі.

Аршанская бітва адбылася 8 верасня 1514 года. Тады 30-тысячнае войска ВКЛ на чале з гетманам Астрожскім разбіла 80-тысячнае войска Маскоўі. Гэта адна з самых славных бітваў у гісторыі Беларусі.

Сяргей Макарэвіч,
фота Генадзя Шэпелева.

ISSN 2073-7033

9 772 073 703 003 >

210 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Ходзькі (Барэйкі)

Аляксандр ХОДЗЬКА
(Барэйка; 30 жніўня 1804, г.п. Крывічы, Мядзельскі раён Менскай вобл. - 27 снежня 1891) - паэт, фальклорыст, славіст, усходазнавец.

Сын Яна Ходзькі, брат Язэпа Ходзькі, Міхала Ходзькі і Станіслава Ходзькі. Вучыўся ў Віленскай гімназіі, скончыў са ступенню кандыдата філософіі Віленскі ўніверсітэт (1825), вучебнае аддзяленне жывых моў пры Азіяцкім дэпартаменце Міністэрства замежных спраў у Пецярбургу (1829). За ўдзел у таварыстве філарэтаў арыштаваны (1823-24). У час вучобы ў Пецяр-

бургу (1824-31) зблізіўся з А. Міцкевічам, А. Пушкінам, В. Жукоўскім. З 1831 г. знаходзіўся на дыпламатычнай службе ў Персі, з 1842 г. - у Парыжы, прафесар славянскіх літаратур Калеж дэ Франс (1857-83).

Папулярызаваў славянскія мовы, фальклор, перакладаў са славянскіх на ўсходнія мовы. Запісваў успаміны Адама Міцкевіча і памагаў яму выдаць іх. Перапісваўся з А. Кіркорам, К. Тышкевічам, Я. Тышкевічам, прысылаў свае артыкулы ў газету "Kurier Wienski" ("Віленскі вестнік"). Аўтар паэм "Залессе" (1822). Аўтар паэм "Залессе" (1822). А. Ходзька першим

апісаў эпас пра Гёраглы, вершы туркменскіх паэтаў Махтумкулі, Кеміне, фальклор туркменаў і інш. Выдаў зборнік "Паэзія" (1829), у які акрамя балад, заснаваных на беларускім і літоўскім фальклоры, увайшлі пераклады новагрэцкіх (пераважна клефтаў) і марлацкіх песень; збор паданняў і песень народаў паўночнай Персі (1842), "Персідскую граматыку" (1852). Напісаў да-следаванне па курдскай мове, падрыхтаваў размоўнік па турэцкай мове, працу пра помнікі стараславянскага пісьменства і інш.

Bikinėdya.

80 гадоў з дня нараджэння Ліі Салавей

Вядомая беларуская фальклорыстка Лія Салавей нарадзілася 1 верасня 1934 г. у вёсцы Навасёлкі Мядзельскага раёна У той час Жаснянскія гміна Паставскага павета). Бацькі Ліі жылі на асобным хутары, адкуль адкрываліся чароўныя далягліды, і любімым заняткам філосафічна-пантэстычна скіраванай дзяўчынкі было яднанне з прыродай. Прозвішча бацькі Мацея Піліпавіча, было Скурка, і па бацьку яна даводзілася хоць і не вельмі блізкай сваячкай Максіму Танку. Маці, Надзея Восіпаўна, з роду Чарняўскіх, - выключна таленавітая беларуская жанчына, гарманічная ў сваіх адносінах да жыцця, захавальніца традыцый, гаспадарыя, майстрыха, спявачка, якая ведала безліч абрадавальных песень, прымавак, жыццёвых апавяданняў, што ўвайшлі ў духоўны свет дачкі. Менавіта яе рукавортная спадчына ста-

ла асновай выдатнай калекцыі беларускага народнага ткацтва: ручнікоў, абрусаў, поспілак, сабраных пазней Ліяй Мачеўнай разам з фальклорнымі запісамі падчас навуковых экспедыцый. Лія скончыла педагогічнае вучылішча, затым бібліятэчны факультэт Менскага педагогічнага інстытута імя Максіма Горкага, захаплялася спартам. Затым працавала ў аддзеле старых кніг абласной бібліятэкі ў Берасці, дзе ў гэты час разгарнуўся сваю асветніцкую дзеянасць вядомы літаратурны крытык, сябар Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзімір Калеснік. Менавіта праводзімыя ім семінары, вандрайкі па Заходнім Палесці абудзілі пачуццё ўласнай годнасці і кропуды за занядбанасць найбагатейшай культурнай спадчыны беларусаў.

У 1968 г. Лія Салавей паступіла ў аспірантуру Інстытута мастацтвазнаўства, этна-

графіі і фальклору Акадэміі навук БССР, якім ў той час кіраваў Пётр Глебка. Тэмай яе ўступнага рэферата былі фальклорныя матывы ў творчасці Максіма Танка, добра вядомыя ёй па іх агульнай малой радзіме. А тэмай кандыдата дысертациі сталі беларускія народныя балады. Гэты адметны фальклорны жанр на той час быў зусім нявывучаным.

Лія Салавей з розных краін - архіўных, апублікованых, экспедыцыйных - сабрала і сістэматызавала сотні балад бытавога і міфалагічнага зместу, якія склалі 2 важкія тамы "Беларускай народнай творчасці" (БНТ), выдадзеныя ў 1977-1978 гг. Дысертация стала асновай капитальнай манаграфіі "Беларуская народная балада" (1978). Яе наступнай працай стала падрыхтоўка матэрыялаў ў ўступны артыкул да тома "Валачобныя песні" (1980). Гэта найболыш архайнай разнавіднасць абрадававых языковых песень, што характэрныя толькі для рэгіёна расселення беларусаў. За чынны ўдзел у складанні шматтомнага выдання "Беларуская народная творчасць" Лія Салавей стала Лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР (1986).

Пазней Лія Салавей дасканала даследаваны яшчэ адзін этнавызначальны фальклорны жанр - абрадавае ігрышча пад назвай "Жаніцьба Ця-

Bikinėdya.

Беларусы на фоне нацыянальных пераменаў XIX стагоддзя ў Еўропе

(Заканч. Пачатак на стр. 3.)

Высвятляючы прычыны слабасці (спозненасці) беларускага практэсу нацыянальнай крышталізацыі, Р. Радзік вылучае трох найважнейшых: 1) змест беларускай народнай культуры, 2) структура грамадства, 3) палітыка тагачасных дзяржаўных уладаў у адносінах беларускага грамадства. Гэта здаецца нам не зусім слушным, паколькі багатая, па словам аўтара, фальклорыстычная культура беларусаў была, наадварот, грунтам беларускасці. Замыкаючыся ў фальклорнай прадзедаўскай культуры, народ ратаваў спачатку ад паланізацыі, якой паддаліся сацыяльныя вярхі, потым ад паланізацыі і русіфікацыі, што дзеянічалі хоць і не разам, але адначасова і, па-сутнасці, адноўлікава. Расшыфроўваючы змест ці харэктэрная асаблівасці беларускай народнай культуры, аўтар адзначае "вельмі нізкі ўзровень гістарычнай свядомасці, трактаванне ўласнай мовы як "простай", непрыгоднай для друку і карыстання ёй сярод адукаваных культурных людзей, горшай за "панскую" пальщызну і судносную з уладай рускую мову" (257). На наш погляд, гэта даволі павярхённае сінвяджэнне. Ніхто ў XIX ст. спецыяльна не вывучаў механізм народнай аховы сваёй мовы. А яе бераглі, вучылі моладзь гаварыць правільна, не дапускаліся "перакручвання" слоў, ужывання іншамоўных. Былы салдаткі, што прызычайаўся гаварыць "здесь" замест "тут", атрымалі кплівую мянушку *Здзясек* і памёр з ёй, усе яго так называлі, смеючыся; сястра папа, што "ўкідала" ў размове рускія слоў, атрымала мянушку *Руская*, так яе "за вочы" ўсе і называлі, кплі з яе і да т.п. Уменне талковы, прыгожа гаварыць вельмі цанілася ў беларусаў, што знайшло адлюстрованне ў выслоўях, прымаўках і інш. А якая крышталная высакародная мова нашых традыцыйных песен ды і ўсяго фальклору! Гэта сапраўдная літаратурная мова, але яна не была паказана яе носьбітам у пісьмовых выглядзе, таму і цяжка было яе параўнаць з польскай літаратурнай, "панской" ці з рускім канцылярытам, з якім хіба беларусы найчасцей і сутыкаліся. Іншая справа, што беларуская мова не стварала такога значнага бар'еру пры сутыкненні яе носьбітам з польскай і рускай мовамі, як літоўская са славянскімі, як славацкая з венгерскай, як славенская з немецкай. Зусім слушна заўважае аўтар ролю рэлігіі ў нацыянальным практэсе: "Разам з ліквідацыяй учні ў 1839 г. беларусы былі пазбаўлены таго грамадскага асяроддзя, якое стварала найбольшыя шансы для з'яўлення беларускага нацыянальнага руху" (261).

Доктар Рышард Радзік у сваёй змястотайной, багатай на факты і вынікі манаграфіі даў складаны панарамны малюнак жыцця беларусаў XIX ст., што "як гарох пры дарозе" трывалі паміж молатам расійскага імперыялізму і кавадлам польскай культурнай экспансіі. Беларусы на сваёй зямлі, што па волі божай стала гасцінцам Усход - Захад, не абароненай ні высокімі гарамі, ні вялікімі морамі, не аддзеленай ад суседзіў моўным бар'ерам, жылі без права называцца сваім імем і малицца на роднай мове, раздзеленыя канфесійна, аднак зберараганочы ўласную культуру, асновы якой вынесены з індаеўрапейскай, агульнаславянскай духоўнай скарбніцы, на грунце якой яны павінны былі стварыць сучасную нацыю.

Вельмі пажадана, каб гэтая канштотная кніга была выдадзена па-беларуску і стала даступнай кожнаму, хто цікавіцца нашым мінулым, прычынамі нашых сённяшніх цікавасцяў і стратаг, хто верыць у нашу будучыню.

Лія Салавей.

Магілёў: Згадаць беларускае слова і атрымаць цукерку

У Магілёве перад пачаткам новага навучальнага года віншавалі з Днём ведаў цукеркамі і просьбамі перакласці беларускія слоўы на расейскую мову. Двухдзённую акцыю "Салодкі дзень ведаў" распачала 31 жніўня камерцыйная арганізацыя "Cukerki.by". Бізнесоўцам дапамагаюць валанцёры з Таварыства беларускай мовы.

Паводле кіраўніка камерцыйнай арганізацыі Сяргея Дымкова, акрамя прасоўвання бранду ягонай арганізацыі мэта акцыі палягае і ў дзялчэнні як мага большай колькасці магілёўцаў да беларускай мовы. "У іх ёсць мацымасць згадаць нацыянальную мову беларусаў перакладаючы беларускія слоўы на расейскую мову", - зазначае Сяргей Дымкоў.

- Мы просім мінакоў, каб яны пераклалі на расейскую мову трох беларускія слоў. Гэта простыя слоўы, але ў людзей з перакладам паўстаюць пытанні, - даводзіць бізнесовец. - Для большасці некаторыя слоў гучыць дужа знаёма, але людзі не могуць згадаць, што гэта такое.

Вось напрыклад "кубачак" - ведаючы, што гэта нейкая ёмістасць, але не ведаючы якай.

З найбольш складаных для перакладу на расейскую мову сталі для магілёўцаў беларускія слоўы "Імбрык" ды "Сподачак".

Магілёўцы на супольную акцыю бізнесоўцаў і актыўістаў з ТМБ рэагавалі пазітыўна. Некаторыя прызнаваліся, што беларускія слоўы ім даводзіцца ўжываць не часта. Некаторыя, у асноўным моладзь, казалі, што да беларускай мовы вяртаюцца ў побыце наадварот часта.

Адна з маладзіц зазначыла, што лета праводзіла ў Рэсеi, і там дужа цікавіліся, ці ёсць у беларусаў свая мова: "Даводзілася, прызналася дзяў-

чына, згадваць асобныя слоўы і нават з іх складаць сказы".

Яе сяброўка наагул заявіла, што ў бацькоў гаворыць з большага па-беларуску, бо яны з вёскі. "У горадзе ж я гавару як усе - па-расейску", - зазначыла дзячынна.

Жанчына сталага веку, адказваючы на пытанне, як часта яна ўжывае беларускія слоўы ў сваёй гавор-

Развадоўскі фэст, прысвечаны 160-м угодкам з дня народзінаў заснавальніка Баранавічаў графа Яна Развадоўскага

23 жніўня Баранавіцкая рада Таварыства беларускай мовы ў межах кампаніі Асамблеі НДА "Зробім лепш" ладзіла святочны фэст, прысвячаны 160-м угодкам з дня народзінаў заснавальніка Баранавічаў графа Яна Развадоўскага. Напачатку імпрэзы старшыня мясцовай філіі ТБМ Віктар Сырыца ўзнагародзіў актыўных сяброў арганізацыі Ганну Аніскевіч і Вя-

цягніў капітал, які садзейнічаў імкніваму развіццю Баранавіцкай зямлі.

Пасля гістарычнай даведкі пра род Развадоўскіх адбыўся святочны канцэрт баранавіцкіх майстроў масацтваў. Гучалі песні Галіны Ярошэвіч і Міхася Бараніка, саксафон - Валеры Шыла і Андрэя Чарнавуса, скрыпка - Паўла Чарнавуса, флейта - Малашчанка Ясі, вершы Аляксея Белага і

частава Сухарэўскага каляровымі падзякамі з нагоды 25-х угодакі стварэння ТБМ, а таксама пераможцаў гарадской вікторыны ў гонар Яна Развадоўскага, якая была надрукавана ў гарадской газете "Intex-press" 30 ліпеня 2014 года (№ 31). Пераможцамі вікторыны сталі Андрэйнік Анастасія (Баранавіцкая прыватная фірма "Еўралайн"), Трафімец Ульяна (Цэнтр даследавання беларускай культуры, мовы і літаратуры Акадэміі науک Рэспублікі Беларусь), Лашкоўская Алена - вучаніца 8 класа Дварэцкай сярэдняй школы (Дзяяліцкі раён).

Затым удзельнікі фэсту азнаёміліся з гісторыяй жыцця і дзейнасці роду Развадоўскіх, асабістым укладам

Яна Развадоўскага ў развіццё вёскі і мястэчка, якія сталі асновай будучага горада Баранавічы. Быў паказаны слайд-фільм і прысутнія ўбачылі сям'ю Развадоўскіх на фотадзімках. Удзельнікі фэсту даведаліся, што менавіта дзяячкоў стваральнай працы графа Яна Развадоўскага звычайна вёска хутка ператварылася ў мястэчка. Ён стварыў у Баранавічах тэатр, даў зямлю пад праваслаўную царкву, касцёл і сінагогу, пабудаваў тэатр, пошту і самае галоўнае, пры-

Алеся Корнева, скрыпка і гітара Паўла і Аксана Зубікаў.

А пераможцамі конкурсу малюнкаў у гонар Яна Развадоўскага сталі Юльяна Гоўша, Ясі Малашчанка і Варвара Галушка.

На заканчэнні ўдзельнікі Развадоўскага фэсту частаваліся юшкай, аладкамі і кашай Развадоўскага, якія так удала прыгатаваў індывідуальны прадпрымальнік Мікалай Чарнавус.

**Віктар Сырыца,
г. Баранавічы.**

